



КОМИЛ ИНСОН ТАРБИЯСИДА МУСИҚИЙ ОҲАНГЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ МЕТОДИКАСИ

Muallif: Абдахалилов Жамшид Хуррамович ¹

Affilyatsiya: мустақил тадқиқотчи ¹

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14383844>

ANNOTATSIYA

Ушбу мақолада мусиқанинг инсон ҳаёти ва фаолиятидаги ўрни ва аҳамияти, келажак ёш авлодни тарбиялашда унун фойдаланишнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида сўз боради.

Kalit so'zlar: мусиқа, инсон, таълим, тарбия, комил инсон, оҳанг, методика, нота, бастакор.

Мусиқа санъатнинг энг қимматли ҳиссаси шундаки, у вақт, макон орқали барча замон ва халқларнинг энг яхши ва буюк одамлари билан, қўлларининг асарлари орқали мулоқот қилиш, дунёқарашни бойитиш, дунёқарашни бойитиш учун ноёб имконият яратади. Талаба ҳсини касбий педагогик компетенциясини ривожлантиришга қаратилган барча касбий педагогик компетенцияси, унинг вақт ва макон ҳақидаги ғояларидир. Бирор киши учун улар дунё билан бўлган муносабатларида ва мусиқа билан алоқаларида зарурдир ва дунёни билиш истаги қанчалик жиддий бўлса, бу билиш воситалари шунчалик универсал бўлиши керак. Назарий ва амалий мусиқа билан танишиш ва танишишни бошлаш кўплаб талабаларда эстрада хонандалиги бўйича бошланғич кўникмаларни, эътиборни ва зўриқишни талаб қилади. Мусиқа сарини нота ёзувини ўзлаштириб, ҳар қандай давр мусиқасини тинглаш, куйлаш имкониятларига эришиш мумкин. Шоирлар сингари, бастакорлар ҳам бошқа барча белгиларни – ижро давомийлиги, суръати, руҳияти ва характерини қоғозга ёзиб қўйишган ва асрлар давомида ривожланиб келган тил туфайли бастакорнинг руҳи ўз мусиқаси ижрочиларида яна жонланади.

Мусиқа инсон мавжудлигининг семантик қиймати сифатида фан ва технологиянинг ривожланиши билан синтетик санъатнинг янги турлари пайдо бўлди. Театр, телевидение, кино, радио, театр шулар жумласидан бўлиб, бу ерда мусиқа уларнинг асосий таркибий қисмидир. Бунинг сабаби шундаки, мусиқа эшитиш идрокига асосланган (бошқа турлардан фарқли ўларок), у объектив маълумотларни, унинг ҳаётий ва товуш хусусиятларини, биринчи навбатда, визуал режани келтириб чиқаради. Шунинг учун мусиқага анъанавий равишда визуал функциялар берилади. Мусиқа бошқа санъат турлари сингари инсоннинг ташқи дунёсини акс эттирмайди, балки ички дунёни акс эттиради. “Мусиқа – бу руҳнинг тили, ҳис-туйғулар ва руҳият, кайфият”дир. Мусиқа тилининг асоси мусиқий ва ҳаётий тажрибанинг эшитиладиган ўхшашлиги, ҳаёт ва мусиқий ҳиссиётларнинг идеал ўзига хослиги билан аҳамиятлидир. Улар фақат интонацион ифодада

намоён бўлади. Интонациялар ички дунёнинг ҳолатини, нутқнинг маъносини, индивидуал хусусиятларини, ҳиссий хусусиятини ўз ичига олади. Мусиқа “интонация қилинган маъно санъати”, шунинг учун у бошқа санъат турларидан фаркли ўлароқ, тўғридан-тўғри талабанинг, дунёнинг, объектнинг кўринадиган кўринишини эмас, балки ақлий томонини, ички ҳолатини етказиши мумкин.

Олий таълим муассасалари талабаларининг касбий-педагогик компетенциясини ривожлантиришда “Визуал” санъат билан бирлашганда, мусиқа уларни тўлдирди ва бу бирлашма натижасида у ўзини бойитади. Аммо мусиқа, шунингдек, талаба-шахсининг касбий-педагогик компетенцияси ривожлантириш дунёсининг нозик нуансларини чуқур ифода эта оладиган мустақил, ўзини ўзи таъминлайдиган санъат тури сифатида мавжуд. “Мусиқа – бу руҳнинг метафизикасида яширин машқ бўлиб, у фалсафий руҳиятга эга.

Ҳар қандай жамиятда мусиқа кундалик ҳаётнинг ажралмас қисмидир, жамиятнинг ҳар бир аъзоси туғилган пайдан бошлаб яшайдиган ва одамларга “ирсиятнинг иккинчи канали” орқали таъсир қиладиган, уларнинг онгини такомиллаштирадиган, ўзига хос ҳиссий, моторли ва бошқа қобилиятларни ривожлантирадиган муҳит элементи. Худди генетик каби ирсият уларнинг жисмоний ва ҳиссий-руҳиятини белгилайди. Чолғу ва хонандалик мусиқасининг овозлари ва уларнинг характерли товушлари, оҳанглари, ритмлари ва тембрлари, эстрада кўшиғини айтиш ва ўйнаш услуби, рақс ҳаракатлари ва имо-ишоралари – буларнинг барчаси она тилининг сўзлари ва грамматик тузилмалари сингари деярли сўрилади, ўзлаштирилади ва ўрганилади.

Олий таълим муассасалари талабаларининг касбий-педагогик компетенциясини ривожлантиришда, унинг ўзи табиат ва жамият томонидан яратилган барча тизимларнинг энг мураккабидир, ўз навбатида, бу тизимларнинг улкан иерархиясидаги элемент: табиат, жамият, инсоният, коинот, мусиқий-оҳанг ва ниҳоят ҳаётнинг ўзи. Мусиқа инсон фаолияти маҳсули бўлиб, унга маълум бир касбий-педагогик маданият маҳсули сифатида аҳамиятга эга. Аниқроғи, мусиқа уни вужудга келтирган маданият – санъат, дин ва фалсафа, фан ва техника, ижтимоий институтлар ва конвенциялар, ахлоқий қадриятлар ва эътиқодлар, бир сўз билан айтганда, инсоннинг яхлит муҳити томонидан яратилган “куч майдони” га эгадир.

Касбий-фаолият компетенция турли биринчидан, файласуфлар, мусиқани идрок этадиган тадқиқотчилар нуқтаи назаридан бир томондан мусиқа таълими таълим йўналиши учун муҳим шартидир. Иккинчидан, мусиқа эса оқилона санъат бўлиб, бастакордан тингловчиларга аниқ ғояларни етказиш ва аниқ нарсаларни тасвирлаш учун мўлжалланган, учинчидан, мусиқа мантиқсиз санъатдир, чунки у фақат мавҳум тажрибаларни такомиллаштиради ва уни эшитиб, хис этиш орқали етказди. Шу сабабли улар ҳаётнинг маълум бир мавзу ёки воқеа ёки ўй-фикрни оҳанглар воситасида изоҳлашга уринади.

Табиатан мусиқа миллий кўшиқ куйлайдиган ва ўзида ушбу соҳани касб қилиб олган талаба-шахсининг ўзига хос ҳиссий, иродавий соҳаси десак тўғри бўлади:

олий таълим муассасалари талабаларининг касбий-педагогик компетенциясини ривожлантиришда мусиқа таълими бу – ўзининг касбий-

педагогик музиканинг бирлиги ва унинг ижтимоий фаолияти бўлган касбий-педагогик маданиятининг намоён бўлиш шартларидан биридир. Касбий-педагогик маданият ўзига хос тузилишга эга (жамиятнинг миллий, ўзбекона музикаий қадриятлари, музика билан боғлиқ барча фаолият турлари, ушбу фаолиятнинг барча субъектлари, педагогика соҳаси олий таълим муассасалари, ушбу фаолиятга хизмат кўрсатадиган миллий музика асбоблари, техник жиҳозлар ва воситалар); унинг хусусиятлари (элита ва оммавий табақаланиш);

касбий-педагогик компетенция музикаий маданиятининг моҳияти сифатида қуйидаги функцияларни бажаради: амалий-фаолиятли, коммуникатив, тарбиявий, когнитив, хиссий-иродавий. Музика санъати инсоннинг ички дунёсига таъсир қилиш механизмлари, унинг ўзига хос хусусияти касбий-педагогик компетенциявий аҳамияти билан белгиланади. Шу билан бирга, ҳал қилувчи омиллар музикада бирликда пайдо бўладиган ва мажозий тимсолга эга бўлган таркиб ва шаклларнинг фалсафий тоифаларидир;

музика таъсирининг кучи “идеал таркибнинг бирлиги (воқеликнинг акси) ва моддий шакли музика оҳанг интонациялар билан ифодаланган унинг мазмунини акс эттиришнинг ўзига хос хусусиятларига боғлиқ. Тадқиқот мавзуси нуқтаи назардан қарайдиган бўлсак, эстрада хонандалиги асари мазмунли томони етакчи музика педагогикаси муаммоларидан бири бўлиб, биринчи навбатда инсонга хиссий таъсир кўрсатиш орқали амалга оширилади ва унинг хис-туйғулари касбий-педагогик компетенциясини ривожлантиради.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- Mannopov S. "O'zbek xalq musiqasi madaniyati". Toshkent 2004
Kadirov R.G. Musiqa psixologiyasi. Toshkent 2005
Jo'rayev A. Qo'shish dunyosining majnuni. "Tafakkur" jurnali 2006/2
Xidoyatullayeva G.Z. Fortepiano sinfida an'anaviy va zamonaviy o'qitish usullarining uyg'unlashuvi. "Oriental art culture" ilmiy-metodik jurnal. 2020/3